

Al capítol final, Nel-lo reprèn les idees ja avançades a la introducció sobre el govern de la ciutat i el territori i associa la viabilitat futura de la ciutat amb l'existència d'un projecte col·lectiu, que, a través de polítiques territorials concretes, hauria de materialitzar i desenvolupar un model de ciutat compacta, integrada i complexa. En el cas concret de l'àmbit metropolità barceloní, aquest projecte col·lectiu s'hauria de concretar a partir de set objectius territorials bàsics: enfortir la capacitat econòmica de la ciutat, vertebrar la seva estructura urbana, augmentar-ne l'accessibilitat exterior, garantir la seva funcionalitat interna, defensar el dret

de tots els ciutadans a l'ús del territori, protegir la qualitat ambiental i assegurar-ne la governabilitat.

Aquest és un llibre sobre la ciutat, però, sobretot, per a la ciutat. Un llibre pensat des de la seva defensa i valoració, que comença definint-la com el producte més sofisticat i complex produït per la humanitat i acaba plantejant quins són els reptes per fer possible no només que la ciutat continuï essent ciutat, sinó que també pugui ésser reconeguda i viscuda com a tal per tothom.

Rosa Cerarols
rcerarols@hotmail.com

SHURMER-SMITH, Pamela (ed.)
Doing Cultural Geography
Londres: Sage Publications, 2002, 248 p.
ISBN 0-7619-6563-3

Avui en dia ningú no dubta del poder de les imatges en la comunicació i la seva importància, no només en la transmissió de coneixements, sinó també en la seva facultat a l'hora de captar l'atenció, ja sigui sorprenent o despertant dubtes i preguntes. La portada del llibre (un plànol del metro de Londres amb les denominacions de les parades canviades per noms de diferents personatges del món de la filosofia, de la política, del cinema, etc.) i, especialment, una de les fotografies de l'interior van atreure, a primer cop d'ull, la meua atenció. Que en un llibre amb una editora i una editorial britàniques amb referències bibliogràfiques, majoritàriament, anglosaxones aparegui una fotografia d'uns edificis mig enderrocats amb un grafit on es pot llegir en català: «Salvem el barri. Prou especulació» (probablement al barri del Raval de Barcelona, encara que, malauradament, podria situar-se en qualsevol indret de Ciutat Vella), no deixa de cridar l'atenció i ser, alhora, un bon exemple per reflectir una

nova manera d'expressar-se, de comunicar-se o de veure les coses en consonància amb el *cultural turn* que pren la geografia en els darrers anys i del qual, de manera excepcional, tracta aquest llibre.

Doing Cultural Geography és un llibre editat per la profesora del Departament de Geografia de la Universitat de Portsmouth, Pamela Shurmer-Smith i escrit, bàsicament, per ella mateixa (signa sola o conjuntament més de la meitat dels capítols del llibre), amb la col·laboració d'altres col·legues investigadors i investigadores joves del mateix departament. És un llibre de lectura àgil i entenedora, dirigit a un públic jove que pretén introduir els elements necessaris per portar a terme una recerca en geografia cultural. Amb aquest objectiu, divideix el llibre en tres parts, cadascuna de les quals correspon als eixos bàsics que vertebreren qualsevol recerca: un cos teòric, una metodologia i una presentació dels resultats. A més, i amb l'objectiu que el lector i la lectora participin activament de les exposicions

dels autors i les autores i ajudant a reflexionar o comprendre millor les idees bàsiques, s'intercalen, al llarg del text, exercicis o preguntes extraordinàriament oportunes per a aquest objectiu. Finalment, i en relació, també, amb el component didàctic del llibre, cal destacar els fragments seleccionats d'obres d'altres geògrafs i geògrafes culturals i les definicions de paraules clau al final de cada capítol. Però vegem de què parla aquest llibre.

En una breu introducció, l'editora defineix què és per a ella la cultura («is the communicating, sense-making, sharing, evaluating, wondering, reinforcing, experimenting qualifier of what people do», p. 3) i què enten per geografia cultural (entre d'altres aspectes, comenta: «it includes the ways in which place, space and environment are perceived and represented», p. 3).

Tot seguit apareix el primer bloc del llibre, titulat «Theory into practice». En aquest apartat s'exposen diferents enfocaments teòrics culturalistes tot emfatitzant la necessitat de posicionar-se teòricament davant una recerca. L'editora, conscient que l'estudi de la teoria és una de les parts més feixugues per als estudiants i les estudiantes s'esforça a desmitificar-la. Segons ella, la teoria ens ha d'ajudar a pensar més fàcilment i la manera d'entendre-la és reconeixent que tothom l'usa quan construeix significats i que només pel fet de mirar les coses o el món de manera diferent (des de diferents posicionaments ideològics, morals, etc.) ja estem estructurant diferents coneixements.

Els capítols següents ens apropen a les perspectives teòriques (geografia humanista, de la percepció i marxista) que han influït en la nova geografia cultural i les vessants cap a on aquesta s'ha anat desenvolupant (geografia cultural postestructuralista, feminista i postcolonial). La geografia humanista i de la percepció —amb les seves arrels en la fenomenologia i la psicologia, respectivament— han aportat a la geografia cultural, per una banda, el

reconeixement de l'experiència personal en la percepció del paisatge i en la comprensió de la realitat que ens envolta (*sense of place*) i, per l'altra, la visió de la pluralitat de significats en la interpretació dels llocs i dels espais.

De la mateixa manera, el pensament marxista ocupa una posició privilegiada en la confecció de l'actual geografia cultural, per la mera consideració política de la cultura. La principal contribució de Marx a les teories culturals ha estat el seu concepte relacionat amb la cultura del consum (*commodity fetishism*), desenvolupat, posteriorment, en estudis centrats en centres comercials i la formació d'una nova política del consum. La sensibilitat marxista pels temes relacionats amb les desigualtats de classe ha estat una altra de les aportacions fetes a la geografia cultural i, concretament, als estudis urbans culturals (temes com ara la *gentrification* o l'elitització i l'exclusió social). Un altre concepte de rellevant importància per a l'enriquiment dels estudis culturals ha estat el d'hegemonia cultural o de dominació dels processos culturals (proposat per Gramsci), clarament exemplificat, avui en dia, pel poder uniformitzador de la publicitat i dels mitjans de comunicació. Fent front a aquesta tendència globalitzadora del pensament únic, la geografia cultural s'ha interessat pels estudis de resistència o de subversió de minories racials (i d'altres) —a través de carnivals, manifestacions de protesta, etc.— al poder establert.

Com s'ha indicat anteriorment, els màxims exponents de les teories culturals són les teories postestructuralistes, feministes i postcolonialistes. El pensament postestructuralista intenta trencar amb les estructures conceptuals tot qüestionant les bases de la seva mateixa construcció. Les nocions d'alteritat, la transgressió de les fronteres, la deconstrucció de les categories existents són algunes de les característiques d'aquest corrent filosòfic. Les idees sobre les pràctiques discursives de M. Foucault, els treballs de G. Deleuze

i F. Guattari, la idea del *simulacrum* o la d'hiperrealitat proposada per J. Baudrillard i adoptada pels geògrafs i les geògrafes culturals per entendre el consum de les imatges postmodernes (parcs temàtics, centres comercials, etc.) són algunes de les aportacions d'aquest pensament a la geografia postestructuralista cultural. Altres contribucions han estat les realitzades per la filòsofa H. Cixous i pel filòsof J. Derrida. Aquest darrer ha influït en la preocupació dels geògrafs i les geògrafes culturals sobre la «pèrdua» de representació a la qual es veuen sotmeses algunes persones, idees o llocs (minories quant a nombre i poder).

Les dones han estat, sovint, una d'aquestes categories «perdues», «constructed as marginal, eccentric, excluded from the main project» (p. 54) i han estat les teòriques feministes les que han apostat per un canvi, no només acadèmic sinó també polític. El fet que la identitat de cada individu es construeixi en base a múltiples i canviants posicions (gènere, sexualitat, ètnia, classe, religió, nacionalitat, riquesa, etc.) fa que no es pugui parlar de les dones o els homes com a categories monolítiques i estàtiques. Anant més enllà, algunes geògrafes feministes culturals consideren, també, que el sexe és una construcció social i que, per tant, l'hegemonia heterosexual desenvolupa, igual que el patriarcat, un paper destacat en les relacions de poder que s'estableixen en tots els espais.

Les geografies postcoloniales són, juntament amb les dues geografies exposades anteriorment, unes altres «voices from the margins» que proposen, en aquest cas, una revisió de la història de l'imperialisme, amb l'objectiu de qüestionar el punt de vista eurocèntric i la seva manera de veure el món. E. Said, amb el seu llibre *Orientalisme*, és, potser, un dels màxims exponents dels estudis postcoloniales i una de les persones que més ha influït en la formació dels geògrafs i les geògrafes postcoloniales culturals. L'estudi dels discursos

postcoloniales, els estudis subalterns, els conceptes d'hibridesa i d'antidesenvolupament són altres vessants, extremament interessants, desenvolupats per aquesta corrent de pensament.

El fet que la geografia cultural emfatitzi, per raons teòriques, el coneixement particular des de la subjectivitat més que no pas el general des de l'objectivitat, explica que els mètodes d'anàlisi utilitzats siguin, principalment, els qualitius. La segona part del llibre «Doing it» se centra, doncs, en l'estudi de la metodologia qualitativa i, especialment, en la presentació dels mètodes etnogràfics i d'anàlisi textual, mentre que la tercera part, «Making sense», proposa diferents maneres d'analitzar els resultats obtinguts en el treball empíric i diferents propostes per presentar la recerca final. Totes dues parts resulten molt interessants, especialment quan les autores i els autors fan referència a les seves pròpies experiències metodològiques de les recerques en les quals han participat.

L'etnografia, a través de tècniques d'observació participant, entrevistes en profunditat a una persona o a un grup de diverses persones (els anomenats *focus group*), i el seu reconeixement implícit a la multiplicitat de significats, ha permès arribar a comprendre la varietat d'experiències que sorgeixen al voltant d'un tema amb les seves diferències, contradiccions i complexitats. La geografia feminista ha estat, sens dubte, la que millor ha treballat amb els mètodes etnogràfics i la que més ha aprofundit el seu estudi. Atesa la seva especial sensibilitat en qüestions relacionades amb el poder, el privilegi, l'autoritat o les veus dominants, les geògrafes feministes han estat les primeres a reconèixer la necessitat de minimitzar les relacions de poder que s'estableixen en qualsevol recerca entre el subjecte investigat i l'investigador o investigadora. Aquestes relacions no són sempre fixes o unidireccionals, sinó que canvien d'acord amb el tipus d'interacció que es produeixi entre

els dos subjectes. Altres aspectes tractats al llarg dels capítols del segon bloc són aquells que fan referència als conceptes de subjectivitat (els individus estudiats i l'investigador o investigadora tenen múltiples identitats segons les seves circumstàncies personals i el seu context) i de reflexivitat (l'investigador o investigadora és conscient de la seva posició —sexe, edat, nivell educatiu, classe social, etc.— en el procés de recerca i en els seus resultats), així com les qüestions relacionades amb el reconeixement de la parcialitat del coneixement o les repercussions ètiques de la recerca. Aquesta qüestió, la de l'ètica, és represa en el tercer bloc quan es tracta el tema de la discrecionalitat que ha d'assumir qualsevol recerca que basi els seus mètodes en les entrevistes personals, fent-ho a partir de mantenir l'anonimitat dels entrevistats i les entrevistades o canviant algun esdeveniment per evitar fer reconeixibles els subjectes d'estudi.

L'altre mètode estudiat és l'anàlisi textual (es considera «text» qualsevol producció cultural realitzada pels éssers humans que es pugui «llegir»), que és emprat, bàsicament, per la geografia postcolonial i pretén, en termes generals, ajudar a comprendre, per una banda, les diferents pràctiques discursives relacionades

amb els espais i els llocs que reforcen o resisteixen les estructures de poder i, per l'altra, les diverses representacions dels llocs i dels espais construïdes en la literatura (poemes, noveles, memòries, cartes, etc.), la documentació visual (fotografies, postals, pel·lícules, etc.), la pintura, etc. El tercer bloc tracta sobre la importància d'analitzar sistemàticament els textos, els discursos o les entrevistes en profunditat (es proposa per a aquest darrer l'ús del programa informàtic anomenat Atlas-ti) i es proposen formes alternatives al text per presentar els resultats obtinguts (pòsters, multimèdia, fotografia, vídeo, etc.).

Per acabar, recomanar, d'una manera especial, la lectura del llibre a aquelles geògrafes i geògrafs que, treballant des d'una perspectiva cultural, han rebut, alguna vegada, crítiques cap a la seva recerca per ser considerada «poc geogràfica». La seva lectura pot encoratjar-los a continuar treballant des d'una visió feminista, postestructuralista, no eurocèntrica, no elitista, entre d'altres, i continuar aportant noves idees i visions al coneixement geogràfic en aquest nou segle que tot just encetem.

Anna Ortiz Guitart

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Geografia
Anna.Ortiz@uab.es

GIL OLCINA, Antonio; MORALES GIL, Alfredo (eds.)

Causas y consecuencias de las sequías en España

Alacant: Caja de Ahorros del Mediterráneo i Instituto Universitario de Geografía, 2001, 573 p.

ISBN: 84-7908-600-9

El llibre neix amb l'objectiu de reunir en un únic document el conjunt d'aportacions que es van realitzar en el col·loqui que, sota el mateix títol del llibre, es va celebrar la primavera de l'any 2000 a la ciutat d'Alacant. L'objectiu del col·loqui era el d'aprofundir sobre les causes i les conseqüències de les sequeres a l'Estat

espanyol i tingué la intervenció d'experts en aquesta problemàtica, enfocada sota una permanent mirada geogràfica, atesa la pròpia formació dels autors. Ha estat editat pels prestigiosos catedràtics de geografia Antonio Gil Olcina i Alfredo Morales Gil, tots dos membres de l'Institut Universitari de Geografia vinculat a la